

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

ותלמד
"חוקי חיים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שבונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלם תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בליעדר שליט"א

182

פרשת משפטים תשפ"ה

דיני הלואה

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

הלואה בשטר ובעדים

להקפיד להלוות רק בשטר או בעדים

עדים. אסור להלוות בלא עדים אלא אם כן קיבל ממנו משכון (שו"ע ח"מ סי' ע"ו ס"א), משום שעובר משום "לפני עור לא תתן מכשול" שיכול הלוה לבוא לכפור בהלוואתו (סמ"ע ס"ם) וגם המלוה גורם קללה לעצמו, ואפילו כשמלוה לתלמיד חכם, שמא מטרדת לימודו ישכח ההלואה (ט"ז ס"ם).

בשטר. יותר טוב מהלואה בעדים הוא ההלואה בשטר (שו"ע ס"ם) שכתוב בו הסכום ומזומן בידו בכל עת (שו"ע הרב).

כתב יד. רוב פוסקים נוקטים שכתב יד של הלוה שחייב כך וכך מעות לפלוני מועיל כדין שטר (ש"ך סק"ב בדעת הסמ"ע) ואפילו כשאין בו זמן (שו"ע סי' מ"ג ס"ו) משום שבין כך אין גובים מן הלקוחות (ש"ך סק"ח), ומ"מ ליתר שאת כדאי גם לרשום בו הזמן שלקה הלוואה וזמן הפרעון, כדי לחסוך אי הבנות לאחר זמן.

רשימה של הלוה. אין לסמוך על מה שרושם הלוה אצלו שלוה מעות מהמלוה משום שיש חשש שמא יאבד רשימתו, אלא תמיד יש להקפיד לכתוב כתב יד או שטר למלוה (דעת קדושים סי' ע').

על צ'ק ערבון [check guarantee]. אם הלוה נותן משכון למלוה, אינו צריך לא עדים ולא שטר שהרי לא יכול לכפור החוב (שו"ע סי' ע"ו ס"א), ומ"מ בשטר עדיף טפי שכתוב בו הסכום ולא יבוא לידי מחלוקת (סמ"ע), ובזמנינו, אם הלוה נותן למלוה צ'ק לערבון, גם אינם צריכים לכתוב שטר, שהרי יש בידו צ'ק וגם נקוב בו הסכום ויכול לגבותו בבית דין אפילו אם הלוה יבטל הצ'ק (הגר"ג קרליץ), והוא הדרך המעולה.

דבר מועט או לזמן מועט. גם כשהלוה והמלוה מכירים זה את זה, והסכום אינו הרבה, והוא לתקופה קצרה, אין להלוות בלי שטר או כתב יד, שאטו כשמכירין זה את זה האם אינם עלולים לשכוח (שו"ת שבט הלי" ח"י סי' רס"ח).

אחים או שכנים. אם יש הלוואה בין אחים, קרובים או שכנים וכדומה והוא דבר מועט שפשוט הוא ביניהם שאם ישכחו לשלם ימחלו זה את זה, וגם לא יתבעו זה את זה מותר להלוות בלי שטר, שהרי המלוה מוחל מעיקרא באם ישכחו לשלם, ואין כאן מכשול ולא קללה על עצמו (הגר"ג קרליץ).

בקשת כתב יד לאחר הלוואה. נחלקו הפוסקים אם הלוה בלא עדים, בלא קנין ובלא שטר, אם יכול המלוה לבקש שטר או עכ"פ כתב יד לאחר ההלוואה, י"א שאינו יכול לדרוש כתיבתו לאחר ההלוואה (סמ"ע סי' ע"ג סק"ו), אבל הרבה פוסקים ס"ל שיכול לתבוע לו לכתוב כתב יד אפילו לאחר ההלוואה או שיחזיר המעות מיד (ב"ח, לבוש, ש"ך שם סק"ד).

חובת ומצות פריעת בעל חוב

לזול בפריעת בעל חוב

יד לדאבוננו יש הרבה שמזלזלים בחובת פריעת בעל חוב, לפעמים משום שבאמת אין להם לשלם, אבל הרבה פעמים משום עצלות להשיג הכסף, או במחשבות מופרכות שאין ענין להדר בקיום מצוה של פריעת בעל חוב מצוה, והוא כשאר מצוות נדירות שאין חיוב לכל אחד לקיימם כגון ראשית הגז ופדיון פטר חמור..

טו והרבה פעמים משום שאומרים לעצמם שאין להם מעות להחזיר, באותו זמן שעדיין הם מוציאים כספים לכל מיני מותרות מעל מה שצריך לחיי נפשם ממש, או על הידורים בשאר מצוות כגון 'מצות חבורה' ואתרוג מהודר.

מצות הלואה

מצוות מן התורה

א **אם כסף תלוה את עמי.** מצות עשה מן התורה להלוות לעניי ישראל שנאמר "אם כסף תלוה את עמי" (פ' משפטים כ"ב, כ"ד), וגדולה מצוה זו ממצות הצדקה (שו"ע ח"מ סי' צ"ז ס"א) שהמקבל צדקה כבר נצרך לבריות ובהלואה אינו נקרא שנצרך לבריות ועדיין יש לו בושה.

ב **והחזקת בו.** אם ע"י הלוואה הוא מחזיק את הלוה שלא יתמוטט כלכלית, מקיים בזה גם מצות עשה הכתוב "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו" (ויקרא כ"ה, ל"ה), ולכן אם לאחד יש לו עסק ועובר תקופה מאתגר כגון שהוצאות מרובות הן מההכנסות וכדומה, מצוה גדולה הוא לעזור לזולת, אפילו אם אינם עניים, להלוות להם מעות כדי להתאושש ולהחזיקם שלא יתמוטטו לגמרי ח"ו.

ג **ולא תתן לו.** מי שיש לו מעות בידו ומונע מלהלוותם מפני שחושש שלא יחזיר המעות, עובר בלאו (דברים ט"ו, ט) "השמר לך וכו' ולא תתן לו" (רמב"ם ספה"מ ל"ח ר"ל"א) אפילו כשאינו מחמת שמטיה (אהבת חסד בפתיחה).

ד **לא תעמוד על דם רעיך.** אסור להתעצל מלהלוות לחברו אם החבר יכול לבוא לידי הפסד אם לא ילוה לו בגלל הלאו (ויקרא י"ט, ט"ז) ד"ל"א תעמוד על דם רעיך" (רמב"ם ספה"מ ל"ח ד"ש).

למי חייב להלוות

הלואה לעשיר

ה פשוט שמצות ההלואה הוא לעני, אלא אף לעשיר הצריך ללוות לפי שעה יש מצוה להלוות (שו"ע סי' צ"ז ס"א) דהיינו לזמן מועט שהוא פחות משלשים יום (ט"ז ס"ם), כגון כשהוא במקום או בזמן שאין עליו כסף, מ"מ הלוואה לעני קודם להלוואה לעשיר (שו"ע הרב ה"ל הלוואה ס"א), ואפילו עני מעיר אחרת ואינו קרובו קודם לעשיר בן עירו וקרובו (אהבת חסד ח"א פ"ו ס"א).

ו **במקום שאין מכירין אותו.** כשעשיר נמצא במקום שאין מכירין אותו ויש לו צורך למעות, או במקרה של חולי וכדומה, יש מצוה להלוותו כמו הלוואה לעני ואינו מוגבל לזמן מועט (אהבת חסד פתיחה, נתיב חסד סק"ט).

ז **לצורך השקעה.** כשיש אדם אמיד, או אדם שמתפרנס כראוי, ורוצה לקחת הלוואה לצורך השקעה, ואינו יכול להשיג הלוואה מבנק או שאינו רוצה לשלם הרבית לבנק וכדומה, אין מקיימים בו מצות הלוואה כשמלוים לו, אלא הוא בכלל חסד ומקיימים מצות 'אהבת לרעיק' כמורה.

ח **הלוואה ע"י היתר עיסקא.** כשמלוים מעות ע"י היתר עיסקא, אין מקיימים בו מצות הלוואה, מ"מ הוא מצות חסד וכשיש ללוה תועלת מזה והרבית הוא במידה סבירה מקיים בו 'והחזקת בו', ומ"מ הוא עדיף מלא להלוות כלל (מור"ר בפתיח חושן הלוואה פ"א הע"א).

לאדם שאינו פורע

ט אם אדם מכיר בלוה שהוא בעל מידה רעה ואינו מקפיד על ממונו אחרים, ויתכן שלא ישלם החוב, או שהוא מפזר מעותיו ולא ימצא ממה לגבות החוב, מוטב שלא ילוהו כשהוא בלא משכון, ממה שילוהו ויצטרך לנגשו ויבוא לעבור על לאו ד"ל"א יגוש" (שו"ע סי' צ"ז ס"ד).

0533 197 409

CharityExtra

תומכי יוצאי אנגליה קופת הצדקה
לבני חו"ל בארץ ישראל מגבית השנתית

זכות גדולה נא לתרום בעין יפה

כ"ה - כ"ו שבט // THIS SUNDAY & MONDAY

כ רעה תחת טובה. וגם לפעמים שוכח הלוח חובתו למלוה שבסך הכל הוא עשה לו טובה מתחילה כשכא אליו בתחוננים הלוות לו כסף בכל מיני הבטחות שישלם בזמן, ואדרבה הוא משלם רע תחת טובה ורואה אותו בהיבט רע מאחר שהוא תובע ממנו מה שמגיע לו, וגורם שנועלים הדלת בפני הלווין, ולכן יש מן הצורך לעורר בדבר ולהציע מה חובתם.

כא סברא. חייב הלוח לפרוע חובו למלוה בזמן שקבע שלם ע"פ סברא מדין חיוב בין אדם לחבירו (תוס' קידושין דף י"ג ע"ב ד"ה מלוה) כשיש לו לשלם (לקמן אות ל"ו), ואם אינו רוצה לשלם כלל הוא גזלן וחייב להשיב משום "והשיב את הגזלה" (אמרי בינה חו"מ דיני גבית חוב סי' ב').

פריעת בעל חוב מצוה

כב מצוה. חוץ מזה שע"פ סברא חייב הלוח לשלם, יש גם מצוה לשלם החוב כמו שאמרו חז"ל 'פריעת בעל חוב מצוה' וכופין על קיום מצוה זאת כמו שכופין על שלא מצוות (ש"ע חו"מ סי' ע"ז ס"ז).

כג מקור המצוה. אלא שנחלקו הראשונים מה המקור להאי מצוה, י"א שמקורו מדכתיב (ויקרא י"ט) "היין צדק" ודרשינן 'הן שלך צדק ולא שלך צדק', ומצוה עליו לפרוע חובו לאמת דבריו שאמר בתחילה שיפרע את חובו (רש"י כתובות דף פ"ו ע"א ד"ה פריעת בע"ח). וי"א שמקורו מדכתיב "האיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט" דמשמע שעליו להוציא בעל כרחו (שיטמ"ק שם בשם תוס').

כד כובש ממון חבירו. הכובש ממון חבירו כגון שלוח מעות מחבירו וחבירו תובעו להחזיר המעות ויש לו לשלם אבל אינו משלם משום שהוא אלם וקשה, עובר על לאו (ויקרא י"ט, י"ג) "לא תעשוק רעין" (רמב"ם פ"א גזילה ואבדה ה"ד, ש"ע חו"מ סי' ש"ט ס"ח).

כה דוחה בלך ושוב. אם ללוח יש מעות לפרוע אלא שדוחה למלוה ואומר לו 'לך ושוב', אף אם כוונתו יסוף לשלם לאחר זמן שאינו עובר על "לא תעשוק", מ"מ מדרבנן עובר על מה שכתוב (משלי ג', כ"ח) "אל תאמר לרעך לך ושוב ויש אתך" (ש"ע סי' של"ט ס"ח).

כו לוח רשע וישלם. לוח שיש לו מעות ואינו רוצה לשלם נקרא רשע, שנאמר (תהילים ל"ז, כ"א) "לוח רשע ולא ישלם", וגם אם לוח מעות ומוציא לא לצורך ומאבד המעות, עד שלא ימצא המלוה ממנה לגבות חובו נקרא רשע (ש"ע סי' צ"ז ס"ד).

תוכנית לפרעון חובות

כז צריך הלוח שיהיה לו תוכנית איך הוא ישלם החוב, אבל אם אינו יודע איך לשלם החוב, מוטב שיצמצם בהוצאותיו ויחיה בדחקות ולא ילוח מעות.

כח ידע מראש שלא יהיה לו לשלם. אם אדם לוח מעות ומראש יודע שלא יהיה לו איך לפרוע חובו, גם הוא נכלל במש"כ 'לוח רשע ולא ישלם' (רבינו זינה אבות ב', ט), אבל אם יודע שיוכל לשלם רק לא בזמן הפרעון שקיבל עליו לשלם אולי אינו נקרא רשע, אבל עובר משום 'היין צדק' (מור"ב פתחי חושן הלואה פ"ב הע' כ"ו).

כט מגלגל גמח"ם. צריך בשעת הלואה לדעת כיצד יהיה לו אפשרות להחזיר המעות או עכ"פ תוכנית שמקובל על הדעת, אבל אם אין לו תוכנית ברורה וחושב שיחזור על הגמח"ם, הרי גם זה בכלל 'לוח רשע ולא ישלם' (הסטיפלער, תולדות יעקב עמ' קצ"ט).

ל בעל בטחון. דנו הפוסקים אם מותר ללוות סכום כסף וסומך על מידת הבטחון שיוכל לפרוע חובו, ויש שנותנים גדר שאם אותו בן אדם היה מלוה מעותיו על מידת הבטחון לקבל הכסף חזרה, גם מותר ללוות אותו סכום מעות ולסמוך על מידת הבטחון לפרוע חובו (ספר הזהירו בממון חבירים, מעינה של תורה פ' בהר עמ' קמ"ט), ואחרים סוברים שגם בכזה אין ללוות על סמך בטחון בה' (ספר חסידים ש"ח).

לא אבל להוצאות שבת ויו"ט, מותר ללוות על סמך מידת הבטחון (ב"ח או"ח סי' רמ"ב, שעה"צ שם סק"ב), אמנם י"א שגם זה הוא רק אם משער שיהיה לו במה לפרוע, והכל לפי הענין (שעה"צ שם).

חוב ישן

לב אפילו שהיה המלוה כמה שנים ולא תבע הלוח, אין אומרים שמחל ללוח כיון ששהה כל כך שנים ולא תבעו, אלא חייב הלוח לפרוע החוב כשיש לו (ש"ע סי' צ"ח ס"א), ואפילו הלוח עני והמלוה עשיר ואינו צריך למעות, אפ"ה חייב הלוח לפרוע חובו (ש"ע סי' צ"ז ס"ה).

לג יאוש על חוב. ואפילו אם שמעו שהמלוה אומר דברי יאוש על החוב, כגון שאמר 'וי לחסרון כ"ס', אינו יאוש דכיון שכל חוב הוא ספק אם הלוח יפרע, מספק אמר כך ואינו מתייאש (ש"ע שם), אבל אם נשמע ממנו בתורת ודאי שאמר למישהו שאף פעם לא יקבל החוב חזרה בודאות, נחשב הדבר ליאוש ושוב אין הלוח חייב לפרוע (ע"פ הרמ"א חו"מ סי' קס"ג ס"ג).

לד חוק התיישנות. בזמנינו יש כמה מדינות שיש להם 'חוק התיישנות' היינו שאם עבר זמן מסויים בחובות מסויימים ולא תבעו שוב אינו יכול לתבוע, מ"מ בדין זה לא אמרינן דינא דמלכותא דינא ולעולם יכול לתבוע כדין תורה (מור"ב פתחי חושן הלואה פ"ב הע' ע"ב).

לה פשיטת רגל. גם כשאדם מכריז על עצמו פשיטת רגל [bankruptcy], ולגבי ערכאות נפטר מכמה מיני חובות, מ"מ אין זה משנה דין התורה וחוב שיש לו למישהו עדיין חייב לשלם כשיש לו מעות או נכסים וכדומה אפילו לאחר הרבה שנים, ואין בזה משום דינא דמלכותא דינא (שם הע' ס"ג, תשובות והנהגות ח"ב סי' תש"א).

אין כסף ללוח לפרוע

לו יש כמה דינים התלויים באם יש ללוח לפרוע ואם אין לו לפרוע, וגדרו של 'יש לו' תלוי כל שיש לו יותר ממה שמסדרים לבעל חוב.

לז שיעור סידור לבעל חוב. היינו שמשאירים לו שיעור מזון לשלשים יום כבינוניי שבעיר, אבל לא לאשתו ובני ביתו, וכסות הראוי לו ל"ב חודש כבינוניי שבעיר, ומיטה, כרים וכסתות ומצעות לפי דרכו, ותפילין, ואם הוא אומן גם משאירים כלי אומנתו שני כלים מכל מין (ש"ע רמ"א סי' צ"ז סכ"ג), וכל שיש לו יותר מזה נחשב כ"ש לו, ובזמנינו בדרך כלל הלוח יש לו בבית הרבה יותר מזה, כגון מטלטלים, ריהוט, כלי בית, תכשיטים, בית שדר בו וכדומה (ש"ך שם סק"ד), ולכן תמיד דינו כ"ש לו.

לח אם כופין הלוח לעבוד. לוח שהוא בגדר 'אין לו' מה לפרוע, אין כופין אותו להשכיר עצמו לעבוד ולא לעשות שום מלאכה כדי לפרוע (סי' צ"ז ס"א), ואם הוא רגיל לעבוד או להשכיר עצמו, ועכשיו אינו רוצה לעבוד שידוע שבין כך בעל חוב יקח מה שירויה, לפי ראות עיניו הדיינים יכולים לקונסו לפנים משורת הדין שיעבוד כדי לפרוע חובו (רדב"ז ח"א סי' ס'), ואפילו אם אין כופין הלוח לעבוד, מ"מ הלוח מצד עצמו מחויב לעשות כן כדי לקיים פריעת בעל חוב מצוה (שער משפט סי' צ"ז אות ג', פתחי תשובה שם ס"ה) כ"ש כשמוגדר 'יש לו' שצריך לעבוד כדי לפרוע חובו.

לט לחזור על הפתחים לשלם חובות. אדם שאינו רגיל לקבץ צדקה כדי להתפרנס ונקלע לחובות, אינו חייב לחזור על הפתחים כדי לשלם חובותיו כל שהוא בגדר 'אין לו' (מנחת פתים סי' צ"ז ס"ו, שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קכ"ט), אבל אם הוא בגדר 'יש לו' ע"פ דין, דהיינו שיש לו יותר מהכמות של סידור לבעל חוב, ורק שאינו רוצה לשלם, חייב לחזור על הפתחים כדי לשלם חובותיו (נתיבות המשפט סי' פ"ו ח"א סק"א), וכ"ש אם הוא רגיל לקבץ צדקה, שזהו פרנסתו הרגילה, שחייב לקבל צדקה כדי לפרוע חובותיו.

איסור נגישה כשאין ללוח מעות

מ אם יודע המלוה שאין ללוח שום דבר לפרוע חובו, דהיינו לא כסף לא מטלטלין ולא קרקע ומוגדר כ"אין לו', אע"פ שהגיע זמן הפרעון, אסור מן התורה לנוגשו ולדחוקו לשלם, שנאמר (שמות כ"ב, כ"ד) 'לא תהיה לו כנושה' (ש"ע סי' צ"ז ס"ה), ר"ל אל תשתרר עליו בשביל הלואתך, שאתה מראה עצמך שאתה נושה בו והרי הוא בא לידי בושה שאין ידו משגת לפרוע.

מא לעבור לידו. ואפילו לעבור לידו בלי לומר שום דבר אסור משום שירא ובוש שמא יתבע ממנו הכסף (ש"ע שם, ש"ע הרב), ואם רגיל בו, כגון שמתפלל לידו בבית המדרש, אינו צריך לשנות מקומו, ומותר לעבור לידו (ע"פ ערוך השלחן).

מב ספק אם יש לו. אם המלוה מסופק אם יש לו ללוח, מותר לתבוע חובו שהאיסור הוא כשיודע בודאי שאין לו לפרוע חובו (שו"ת שבט הקהתי ח"א סי' של"ז).

מג חושש ששכת. אם המלוה חושש ששכת הלוח מהלואה או ששכת זמן הפרעון ולכן אינו משלם, מותר להזכירו שיש לו חוב או על זמן פרעון אפילו כשיודע המלוה שאין ללוח לפרוע עכשיו, כל שאינו תובעו אלא מזכירו בעדינות שיש חוב (מור"ב פתחי חושן פ"ב הע' י"ט).

בית המדרש קהל אברכים
רח' תובל 1 (מעל ביהמ"ד החסידי טשערנאביל) פניה"ק ירושלם תובב"א
בעזה"ש"ת מתקיים סדרת **שיעורים בקהל' פתרה** יו"ד ח"ב
ע"י מוריננו רבי חיים **אהרן בלייער שליט"א**
רב בית מדרשינו ובעל 'חוקי חיים'
השיעור מתקיים במוצאי שבת קודש
של פרשיות ויהי, וארא, בשלח, יתרו, **משפטים**
בשעה 9:45 בהיכל בית מדרשינו הנבאים

נתרם לז"נ
קלמן פלמיאל
ב"ר שמריה
פריעד
אשר לא השאיר
אחריו זש"ק
נפטר י"ז שבט
גולדרס גרין, לונדון

לז"נ זקנינו הר"ר
מנחם ישראל ב"ר אליעזר גאנז
ז"ל נפטר כ"ד
שבט מנו"כ
בירסאניב

לזכרון צדיק יסוד עולם
מוריננו רבינו הנ"ר
ה' יהודה זאב ב"ר משה יצחק סג"ל זצוק"ל
ראש ישיבת מנשטער
יצאה נשמתו הטהורה
יום ב"ב שבט תשנ"ג
הונצה ע"י
הר"ר יהושע שמואל בלייער